

ПОДЗВІГ ПАД НУМАРАМ АДЗІН

(Заканчэнне.

Пачатак на 1-й стар.)

Подзвіг журналістаў-падпольшчыкаў, здзейснены ў маі — кастрычніку 1942 года ў акупаваным Мінску, не мае аналагаў у свеце. Чатыры нумары падпольнай «Звязды», якія ўбачылі свет у захопленым горадзе, мацней любой зброі нанеслі ўдар па ворагу, прымусілі людзей паверыць, што Перамога будзе на нашым баку. Праўда, за гэта была заплачана вельмі высокая цена...

Многія з тых, хто быў здзейнічаны ў выпуску падпольнай газеты, а таксама прапаўваюць сваё жыццё пад рэдакцыйным патрэбам, загінулі ад рук фашыстаў. Адзін з першых — рэдактар падпольнага выпуску «Звязды» № 1 Уладзімір Амелянюк, будучы Герой Савецкага Саюза. Непадалёк ад месца яго гібель, на цяперашняй плошчы Незалежнасці каля Чырвонага касцёла ў Мінску, 24 верасня 1980 года быў адкрыты помнік. Сціплы надпіс на ім сведчыць, што тут увакавеця першага рэдактара падпольнай «Звязды», а таксама іншых журналістаў-падпольшчыкаў, якія стваралі газету ў захопленым горадзе.

У тыле ворага

Сёння складана ўявіць, што матэрыялы гэтага нумара набіраліся ў логаве ворага — у нямецкай тыпаграфіі, якая ў гады Вялікай Айчыннай вайны знаходзілася ў сучасным Доме друку. Гэта стала магчымым дзякуючы рабочым друкарні: бацьку і сыну Воранавым, Барысу Пупко, Міхаілу Свэрдаву і Броні Гофман, якія з'яўляліся членамі адной з першых падпольных груп Мінска. Пасля таго як падпольшчык Уладзімір Амелянюк устанавіў з імі сувязь, рабочыя ажыццявілі набор матэрыялаў першага выпуску непасрэдна ў самой тыпаграфіі. Усё астатняе, што патрэбна было для выпуску газеты: наборныя касы, паперу, фарбы, гранкі, вярстаткі, ім удалося незаўважна вынесці. Дзеля ўвекавечвання подзвігу патрыётаў на будынку Дома друку на мінскім праспекце Незалежнасці ўсталявана мемарыяльная дошка.

Дэбютны падпольны нумар «Звязды» быў надрукаваны 18 мая 1942 года ў хаце Міхаіла Воранава і яго сына Міхаіла па адрасе: Рымарская, 13 (на сучаснай вуліцы Караля). Аб найважнейшай падзеі ў гісторыі Мінскага падполля сведчыць мемарыяльная шыльда, усталяваная на доме, на месцы якога ў гады акупа-

Уладзімір Амелянюк.

цыі нелегальна знаходзілася рэдакцыя.

— Ідэя стварэння падпольнай «Звязды» паступіла з кіруючых органаў Вялікай зямлі, — расказвае **даследчык гісторыі Мінскага падполля кандыдат гістарычных навук Яўген БАРАНОЎСКИ**. — З матэрыялаў справаздач Мінскага гарадскога падпольнага цэнтра вынікае, што ў праграму дзейнасці падпольшчыкаў ужо на першым этапе іх існавання ўваходзіла ў якасці адной з цэнтральных задач арганізацыя падпольнай друкарні на базе матэрыялаў былых

сустраліся кіраўнікі, члены падпольнага камітэта, партызанскія сувязныя. Акрамя таго, яна была прытулкам для многіх параненых савецкіх вайскоўцаў.

Уладзімір Сцяпанавіч Амелянюк — легенда не толькі нацыянальнай, але і сусветнай журналістыкі. Гэта адзіны рэдактар у час Другой сусветнай вайны, якому было прысвоена найвышэйшае званне — Герой Савецкага Саюза (падобных прыкладаў на прасторах СССР не было). Надзвычай папулярную і ўплывовую да вайны газету ён узначаліў у няпоўныя 25 гадоў.

Многія матэрыялы гэтага выпуску былі напісаны асабіста Уладзімірам Амелянюком. Генадзь Будай, з якім яны сябравалі, працавалі ў дзяржынскай раённай газеце, пасля вучыліся ў Камуністычным інстытуце журналістыкі, а потым былі сярод арганізатараў патрыятычнага падполля, расказваў, што Уладзімір Сцяпанавіч спяшаўся, рыхтуючы матэрыялы для першага нумара падпольнай «Звязды». «Яго блакнот па-

паўняўся фактамі аб баявых дзеяннях народных мсціўцаў, аб зверствах фашыстаў, — успамінаў падпольшчык. — Скрупулёзна адбіраў ён найбольш важныя паведамленні Маскоўскага радыё. Шмат якую інфармацыю хацелася змясціць у маленькім газетным лістку. Але трэба было «сціскаць», і Амелянюк па некалькі разоў перапісваў матэрыялы, стараўся ўдыхнуць у іх жар свайго сэрца, усю нянавісць да ворага».

І гэта адчуваецца амаль у кожным радку легендарнага выпуску. «Бязлітасна знішчайце фашысцкіх гадаў, пашырайце партызанскую барацьбу. Зрабіце ўсё, каб наблізіць час разгрому і гібель крывавага фашызму!» — заклікала «Звязда».

Мемарыяльная дошка на будынку Дома друку на праспекце Незалежнасці, дзе ў гады Вялікай Айчыннай вайны размяшчалася нямецкая друкарня, у якой былі набраны матэрыялы першага нумара падпольнай «Звязды».

Кожнае слова, быццам куля, страляла ва ўпор. Сваім з'яўленнем у тыле ворага газета ашаламіла фашыстаў. Мінскія падпольшчыкі гучна заявілі аб сваім існаванні. «Тыраж яе быў невялікі, але абслугоўвала даволі вялікае кола чытачоў, — успамінаў падпольшчык Георгій Сапун. — Першы, хто дастаў яе, пасля працягання перадаваў суседу, знаёмаму, той іншаму, і так яна ішла па ланцужку і зачытвалася да дзірака. Нярэдка былі выпадкі, калі яна, так ідучы па ланцужку, вярталася зноў у першыя рукі. Але з кожным выданнем тыраж яе рос».

Для пошуку падпольнай друкарні з Берліна выклікалі вопытных разведчыкаў. Гітлераўцы ўсведамлялі:

Уладзімір Амелянюк — піонерважаты ў Дзяржынскай сярэдняй школе (другі ў верхнім радзе).

знішчэнне самай вядомай і аўтарытэтай беларускай газеты нанясе непараўнальны ўрон падпольнаму руху. Тым, хто ўкажа на нелегальную друкарню, акупанты абяцалі заплаціць 75 тысяч нямецкіх марак — па тым часе велізарныя грошы. У грамадскіх месцах і на заводах пачаліся павальныя вобыскі і арышты: тых, у каго знаходзілі

Першы нумар падпольнай «Звязды», які выйшаў у акупаваным Мінску 18 мая 1942 года. У памяць аб загінулым рэдактары выпуск быў перавыдадзены ў чэрвені 1942 года.

пячаткі і штампы. Менавіта дзякуючы Міхаілу Воранаву мінскім падпольшчыкам удалося здабыць два экзэмпляры спіса шпіёнаў, якія праз партызанскую брыгаду «Дзядзька Коля» былі адпраўлены ў Маскву. За гэта, а таксама за ўдзел у выпуску

горад, шыбеніцы, слёзы мацярок. Але гэта не зламала маці, жанчыну, чалавека».

Магілу сваёй бабулі, якая адзіная, хто яе мае, даглядае Надзея Амелянюк. Яна — дачка роднага брата Героя Савецкага Саюза. Яе бацька, Мікалай Сцяпанавіч Амелянюк, на пяць гадоў быў старэйшы за свайго знакамитага брата-падпольшчыка. Ён адзіны, хто выжыў з гэтай вялікай сям'і. Хоць сам неаднойчы вісеў на валаку ад смерці. Для Мікалая Амелянюка вайна пачалася ў 1941 годзе. Каля Оршы яго часць трапіла ў акружэнне. Доўгія тры гады ён знаходзіўся ў палоне, за гэты час змяніў не адзін канцлагер, але выжыў. Пасля вызвалення саюзнікамі трапіў у амерыканскую дывізію, у складзе якой і заканчваў вайну. Дамой вярнуўся ў 1946-м: на радзіме яго чакаў лёс ворага народа.

Удзельнікам Вялікай Айчыннай Мікалая Амелянюка прызналі толькі праз некалькі дзесяцігоддзяў пасля вайны. Ён яшчэ паспеў расказаць пра лёс знакамитага брата: выступаў у дружнай імя Уладзіміра Амелянюка, быў частым госцем у Дзяржынскай школе № 2, дзе будучы герой працаваў піянерважатым, запрашалі яго і ў Беларускай дзяржаўнай музычнай вайны — менавіта брат журналіста-падпольшчыка перадаў у музей медаль «Залатая Зорка», прысвоены Уладзіміру Амелянюку пасмяротна да 20-годдзя Перамогі.

Доўгі час быў невядомы лёс жонкі журналіста-падпольшчыка Лідзіі і іх сына Генадзя. «Яны разам з маёй мамай і братам эвакуіраваліся з акупаванага Мінска ў пачатку вайны», — расказала Надзея Амелянюк. — Дзеці, мой родны брат Сярожа і Гена Амелянюк, памерлі па дарозе. Пасля вайны Ліда выйшла замуж, жыла ў Маскве, ад другога шлюбу нарадзіла сына. Памятаю, як аднойчы яна прыязджала да нас у вёску. Пакуль была жывая, падтрымлівала стасункі з маёй мамай».

***

Нягледзячы на забойства Уладзіміра Амелянюка і падпольшчыкаў Воранавых, выданне «Звязды» ў акупаваным Мінску працягвалася. Пра абставіны далейшага выхаду газеты, а таксама лёс іншых журналістаў-падпольшчыкаў мы раскажам у наступных выпусках рубрыкі.

Вераніка КАНЮТА.
Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА.

газеты, была заплачана вельмі высокая цена: ад рук фашыстаў загінула сям'я з трох чалавек — бацька, сын і яго жонка.

Трагедыя сям'і Амелянюкоў

Праз некалькі дзён пасля выхаду першага нумара падпольнай газеты, 26 мая 1942 года, у ходзе перастрэлкі з агентам СД Уладзімір Амелянюк быў забіты. Адбылося гэта ў раёне месца, дзе цяпер герою, а таксама іншым журналістам-падпольшчыкам пастаўлены помнік.

Доўгі час у біяграфіі Уладзіміра Амелянюка было шмат белых плям. Некалькі гадоў таму некаторыя з іх удалося ліквідаваць. У першую чаргу дзякуючы пляменніцы журналіста-падпольшчыка Надзеі Амелянюк, з якой мне пашчасціла пазнаёміцца. Яна расказала, што лёс яе бабулі і дзядулі, якія таксама супрацоўнічалі з Мінскім падпольным гаркамам КП(б)Б, склаўся трагічна. Бацьку, Сцяпана Кандратавіча, 9 мая 1942 года забілі акупанты. Маці, Паўліну Сцяпанаву, 24 мая 1945 года без прыкмет жыцця знайшлі на вуліцы — сэрца. Сястра Зінаіда трапіла пад бамбэжку яшчэ ў самым пачатку вайны.

«Вайна нанесла шмат гора: разбіла вялікую дружную сям'ю (загінулі муж, сын, дачка, унукі), — сведчыла падпольшчыца Марыя Рынкевіч, якая таксама мела дачыненне да выпуску нелегальнай «Звязды». — Акупанты з кулямёта абстралялі іх хату. Яна бачыла спалены

Мемарыяльная шыльда на адной з мінскіх вуліц, якая носіць імя Уладзіміра Амелянюка.

хоць бы адзін экзэмпляр газеты, расстрэльвалі.

Выпадкова падпольшчыкаў выдава родна цётка: «Яе затрымалі ў краме, у яе было дзесяць картак хлебных, — расказваў Васіль Сайчык, які таксама быў удзельнікам Мінскага падполля. — Спыталі, дзе яна іх бярэ, тая і сказала, што Воранаў даў». Аказалася, што на кватэры ў падпольшчыкаў яшчэ друкаваліся хлебныя карткі, карткі для дадатковага пайка, пашпарты, біржавыя карткі, даведкі з месца працы, падробляліся